

УДК 371

ББК 74.2(2Рос.Бур)

C573

С. Ц. Содномов
Улан-Удэ, Россия

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ФОЛЬКЛОРА ДЕТЬМИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В данной статье рассматриваются психологические особенности изучения устного народного творчества учащимися начальных классов. Особенности восприятия произведений детского фольклора, воображения, развития речи в процессе изучения и чтения фольклорных текстов.

Ключевые слова: младший школьник, устное народное творчество, психологические особенности, развитие речи, восприятие, воображение, новые знания, способы деятельности.

S. Ts. Sodnomov
Ulan-Ude, Russia

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF FOLKLORE STUDY BY PRIMARY SCHOOL CHILDREN

This article focuses on the psychological characteristics of the folklore study by primary school pupils, the perception peculiarities of children's folklore, imagination, speech development in the process of studying and reading folklore texts.

Key words: primary school pupil, folklore, psychological characteristics, development of speech, perception, imagination, new knowledge, methods of performance.

С. Ц. Содномов
Улан-Удэ, Россия

ЭХИН ЁУРГУУЛИИН ЁУРАГШАДАЙ АМАН ЗОХЁОЛ ОЙЛГОН АБАХА ПСИХОЛОГИЧЕСКА ОНСОНУУД

Ниитэлэл бага наһанай һурагшадай аман зохёол ойлгон абаха психологическа онсодо зорюулагданхай, аман зохёол соо хэлэгдэһэн мэдээсэлые зүбөөр ойлгожо ажаябуулгада хэрэглэхэ шадабари бүрилдүүлхэ онсонуудта зорюулагданхай.

Тулгалха үгэнүүд: бага наһанай һурагшад, арадай аман зохёол, психологическа онсонууд, хэлэлгэ, хэлэлгэ хүгжөөлгэ, мэдээсэл, ажаябуулга, мэдэсэ, бүрилдүүлгэ.

Психологическа литературада хүүгэдые хүмүүжүүлхэдэ, һургахада арадай үльгэр онтохонуудые, оньһон үгэнүүдые, таабаринуудые хэрэглэхэ шухала гэжэ баримталһан хүдэлмэринүүд яһала олон. Бага наһанай һурагшад юумэ багсаамжалха, ухаандаа оруулха, бэлээр сэдхэлээ доһолгохо, юумэ һажааха, эдэбхитэйгээр ябуулга хэхэ, зураглан бодолжолхоһоо гадна, тодорхой теоретическэ тобшолол хэхэ арга болон шадабаритай байһаараа илгардаг гэжэ Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов, Л. В. Занков, А. А. Люблинская, Г. М. Кудина, З. Н. Новлянская, В. И. Максакова, А. Т. Ружская болон бусадай шэнжэлэлгэнүүд харуулна. Онтохон, таабари, жороо үгэнүүд гэхэ мэтэ аман зохёолой янзанууд һонирхолтой, юумэ зураглаһан, сэдхэл хүдэлгэһэн найруулгын шэнжэтэй. Бага наһанай һурагшадай сэдхэлэй онсо шэнжэнүүдынь, тэдэнэй бодомжолхо, оршон тойронхи байгааһие ойлгохо, мэдэрхэ арга болон шадабаридань дүтэ.

Эхин классуудай хурагшадай ухаан бодол хүгжөөлгэдэ үльгэрлэн хэлэгдэдэг таабаринууд ехэ үүргэ дүүргэхэ аргатай. Эдэ таабаринуудай хүсөөр хүнэй болон алибаа юумэнэй шэнжэнүүдые ажаглаха, холын зүйлнүүдэй, үзэгдэлнүүдэй юрэнхы эхин шанарые тодоруулха шадабаритай болоно. Таабаринууд дээрэ үхибүүд хүдэлхэдөө, элдэб зүйл болон үзэгдэлнүүдэй дунда түһөөтэй, адлирхуу шэнжэнүүдые олохоһоо гадна, олон янзын адлирхуу түһөөень тодоруулдаг. Тиимэһээ таабари зохёохо, тэрэниие тааха гээшэ дэлхэй дээрэхи бүхы юумэнэй түһөө, адлирхуу шэнжэ нээхэ, мүн нэгэ доро өөрэ өөртөө адлирхуу бэшэ зүйлнүүдэй түһөөтэй шэнжэнүүдые обёорхо, газар талаһаа адли зүйлнүүдые түрэлшөөхэ арга нээлгэ болоно. Зайраа ойлгосонуудаар бэшэ, тодорхой зураглалаар бодомжолдог хургуулиин наһа хүсөөдүй үхибүүдэй шэнжэнь удаан сахигдадаг гэжэ А. А. Люблинская тэмдэглэнэ. Бага наһанай хурагшад таабари таахадаа, ямар нэгэ бодомжолго хээд, тэрээгээрэ бэлээр хамтадхаһан тобшолол гаргажа хурадаггүй байна. Жэшээлхэдэ "Олон юумэ мэдэдэгби, хэлэгүй аад, заадагби, намтай нүхэсөө һаа, эрдэмтэй болохот" гэхэн таабари шагнуулаад, тайлбариинь хурахада, эндэ багша тухай хэлэгдэнэ, тэрэ хурагшадые хургадаг гэжэ хүүгэд харюусадаг байна. Энээнһээ уламжалан, бага наһанай хурагшад таба-зургаа наһатай үхибүүдэй бодомжолдог аргаар ухаагаа гүйлгэдэг зандаа гэхэн тобшолол хэгдэнэ. Урдань табигдаһан даабариин шэнжэлэл, бүхы бодолгыень хэжэ, хоорондохи холбооень үхибүүн үшөөл хаража шаданагүй. Тэрэ хүсэд удхыень ойлгонгүй, нэгэ талын эрилтэ хараадаа абаад, нүгөө эрилтэ, табигдан асуудалтайнь сэхэ холбоо байгуулна. Хэрбээ таабари соо: "Олон юумэ мэдэдэгби, намтай нүхэсөө һаа, эрдэмтэй болохот" гэжэ хэлэгдэнхэй һаа, багшын образ һанаандаа оруулжа, таабари таагаабди гэжэ үхибүүд бодоно: "Энэмнай багша, юундэб гэхэдэ, тэрэ бүхы юумэ мэдэдэг, хургагша хүн" гэжэ таана. Гэхэ зуура "хэлэгүй аад, заадагби" гэжэ таабари соохи зүрью мэдүүлэлэй эли тодо хэлэгдэнхэй байхада, үхибүүд энэниие анхаралдаа абанагүй. Эхин классуудта юумэнүүдэй, үзэгдэлнүүдэй шанар шэнжэнүүдые сасуулдаг таабаринууды хэрэглэхэдэ, үхибүүдэй ухаан бодол түбхын түрүүндэ

юумэнүүдэй, үзэгдэлнүүдэй бүлэглэл, хубаарил, гуримшуулха болон журамшуулха үндэһэн болодог сасуулга хэхэдэ нүлөөлнэ гэжэ психологиин талаар хэгдэһэн шэнжэлгэнүүд гэршэлдэг.

Тиимэхээ таабаринууд хүүгэдэй зураглан харалга сасуулха шадабариень хүгжөөхэ аргатай. А. Н. Леонтьевэй тэмдэглэһэнэй ёһоор, эдэниие хүгжөөлгэдэ юрын, зоргоороо бүрилдүүлһэн бодомжонуудһаа удхаараа тааруу, таараха баримтатай бодолгонуудые бүрилдүүлхэ гол түлхисэ болоно. Зүгөөр психолог мэргэжэлтэдэй (З. Н. Новлянская, Г. М. Кудина болон бусад) шэнжэлгэнүүд юу харуулнаб гэхэдэ, эхин классуудай хурагшадай энэ наһан болотороо элдэб наадануудаар хүгжөөгдэһэн зохёохы шадабаринь мүнөө шатын хуралсалда эрилтэгүй байдаг (Кудина, Новлянская. М.: Гарант, 1994. н. 212.)

Нэгэ зүйлые нүгөөдөөрнь бэлээр хэлгэхэ, тэрэнэй эрилтэнүүдтэ тааруулха нэгэ зүйлөөр гү, али үзэгдэлөөр бүхэли юумые ойлгохо, ухаандаа оруулха аргань ёһоор хэрэглэгдэнэгүй. Мүн үхибүүдэй юумэ тухайлха шадабариинь сэдхэлээ хүдэлгэхэ, хадуун абаха боломжонуудтайнь тусгаар холбоо барисаатай байһаниинь хараадаа абтанагүй. Зургаа-долоо наһатай үхибүүдтэ үгэнүүдээр хэлэгдэһэн зураглалнуудһаань ханаандаа оруулха тухайлалгын шадабари бии болоно. А. А. Люблинскаягай хэлэхээр "у шести-семилетних детей возникает новый вид воображения — оперирование образами, выраженными в словах, где особой роль играет специально подобранное слово-эпитет, которое выделяя, акцентируя смысл образа, придает выпуклость характеристике данного персонажа, облегчая ребенку перенос в сходную по смыслу ситуацию" [Люблинская, 1971, н. 216].

Онтохон соо хэрэглэгдэдэг эпитедүүд эндэ шухала һуури эзэлнэ. "Шадамар Шалхагар хоёр" гэхэн онтохон соо хэлэгдэһэн хоёр эрэшүүлые "шадамар", "шалхагар" гэжэ нэрлэхэдэ, тэдэнэй дүрэнүүд үхибүүдэй бодолдо үни удаан саг соо ханагдахаһаа гадна, бүри тодо боложо үгэнэ. Тэдэниие миин юрын нэрэнүүдээр Бадма, Галсан гээд нэрлэхэдэмнай үзэгдэлынь түргөөр бүдэхэ болоно, удхаараа илгарха боломжыень алдуулна.

Иимэрхүү эпитедүүдые болон бусад найруулгын (стилистическэ) аргуудые хэрэглэлгэ хадаа үльгэр болон онтохон соохи хайн болон муу талын геройнууд тухай арадай гүн бодолдо хадуугдаһан уран дүрэнүүдые тодолхо арга бага наһанай һурагшадта олгоно. Онтохонуудай геройнуудай "хайн" болон " муу" гэжэ хубаардаг, тэдэнэй бодолнуудай хурса байһан тула, багашуулай зүрхэ сэдхэл хүдэлгэхэ талань ехэ ойлгосотой. Онтохо уншаад, зүрхэ сэдхэлээ хүдэлэлгэ, тэрэ тоодо муу геройнуудые, тэдэнэй аашануудые буруушааһые хүүгэд зүб гэжэ тоолоно. Энэнь тэдээндэ үльгэрлэн хэлэгдэһые ойлгуулха мэдэрэл бүрилдүүлхэдэ нүлөөлнэ.

Арадай аман зохёолнууд дотор, түбхын түрүүндэ онтохон соо хүүгэд ажамидарал, үхэл, инаг дуран, үзэн ядалга, уур сухал, хайрлал, энхэрэл болон бусад ажабайдалай үзэгдэлнүүдтэй, мэдэрэлнүүдтэй дайралдана гэжэ Б. Беттельгейм, Дж. Родари, М. Максимов гэгшэд тоолодог. Эдэ үзэгдэлнүүд тусгаар өөрын, үльгэрлэн, ойлгосотой аргаар зураглагдана. Харин ухаан болон бодолой талаар удхань үнэн зандаа байна. Элдэб уран зохёолой янзануудые мэдэжэ абаха үедэ, юумые хайхашааха мэдэрэлнүүд хүүгэдтэ түрэдэг, энэнь тэдэнэй ябууд дундаа зохёолгодо түлхисэ боложо үгэнэ. һурагшадые бага наһанһаань бэеэ даһан уран хайханай зохёохы ажалай оршондо оруулха эгээл таарамжатай наһан гэжэ психологууд тоолоно.

Зохёохы ажалай онсо шэнжэнүүдын гэхэдэ, юумые шэнээр харуулалга болон хубилгалга болоно. "Зохёолго - гээшэмнай гансал хүндэ тусгаар хамаатай ажаябуулга, бодото байдалые шэнээр харуулха, тиигэжэ хубилгаха үүргэтэй юм" — гэжэ Б. Г. Ананьев "Психологические основы культуры устной и письменной речи и ее воспитание в школе" гэнэн статья соо бэшэһэн байдаг [Ананьев, 1949. н.9].

Алибаа юумые шэнээр харуулха арга элдэб байжа болохо. Хэрбээ юумые зүбөөр шэнээр харуулбал, тэрэнэй дүнгүүд шэнэ хуули нээһэндэл һанагдана. Гэхэ зуура зохёохы ажалай энэ тала баһал зохёогшоһоо дулдыдана. Энэ ушарта юумэ мэдэжэ абажа байһан хүндэ бэдэрэлгын ябаса ба дүнгүүдын шэнэ байгаад, харин ниитэдэ бүхыдөө үни мэдэгдэһэн зүйл байжа болохо. Хүн

өөрөнгөө ухаанда тэрээнһээ урид ороогүй зүйлэй өөртэнь мэдэгдээгүй байхадань, шэнэ юумэндэ тооложо магадгүй. С. Ц. Содномовой ханамжаар «зохёогшын шэнэ зүйл нээлгэ гээшэмнай баһал зохёохы ажаябуулга байһаниинь арсашагүй. Энээнһээ уламжалан бодоходо, үльгэр, онтохо, таабари, оньһон үгэнүүдые зохёолго хадаа бага наһанай хурагшадта таарама зохёохы хэрэг болоно» [Содномов, 2005, н. 47].

Ухаан болон сэдхэлэй байдалтай зохилдуулан, бага наһанай хурагшадые хургаха ба хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ арадай аман зохёол хэрэглэхэ боломжонуудые хуралсалда нэбтэрүүлхэдээ, тодорхой эрилтэнүүдые сахибал, хурагшадай ухаан болон сэдхэлэй байдалда нүлөөлдэг, үхибүүнэй түрэлхиин боломжонуудые эдэбхижүүлдэг, эрдэм мэдэсэ шудалалгыень хүнгэдхэдэг, аман хэлэлгыень хүгжөөдэг гэжэ баримталха үндэһэн болоно.

Манай ханамжаар, бага наһанай хурагшадай аман хэлэлгын хүгжэлтэ ажабайдалһаа дулдыдана гэжэ эрдэмтэд С. Выготский, А. Н. Леонтьев, А. Ф. Лурия, П. Я. Гальперин г.м. тоолоно, тиимэһээ оршон тойронхи ажабайдал болон ажаябуулга үхибүүнэй мэдэрэл хүгжөөнэ гэһэн ойлгосо баримталдаг байна.

Хэлэлгэдэ хургалха үедөө хоёр янзын ойлгосотой дайралданабди: нэгэдэхээр, энэнь хуралсалай ажаябуулга ойлголго; хоёрдохёор, тэрэ ойлголгын ябасын үедэ хэлэнэй хүгжэлтэдэ Л. С. Выготскиин хүдэлмэринүүдтэ үндэһэлһэн советскэ дидактическа эрдэм ажалай талаар хургалгын түхэл эдэбхитэйгээр нэбтэрүүлэгдэжэ байнхай. хургалгын теоридо хурагшадай бээ даанги ажал хүгжөөхэ асуудал шухала хуури эзэлнэ. Тэрэшэлэн хуралсалай түхэл хараадаа абажа, тэдэнэй шанар ажалһаа дулдыдан хургалгын янзануудые тодорхойлолго мүн лэ ехэ удха шанартай. П. Я. Гальперин ухаанай талаар шата шатаарнь хургалга тухай өөрынгөө концепци дотор "алибаа үйлэдэ үндэһэлэн ухаалдижа хургаха хараа" гэһэн ойлгосо, тэрэнэй заабари, шэглэл, бүридэл хаража үзэнэ.

Хоёрдохёор, хэлэлгын талаар ажаябуулга үүргэ тухай ойлголго болоно. Энээнэй үедэ хурагшад хэлэлгын элдэб үүргэ дүүргэлгэдэ, тэрэнэй тоодо

хүнүүдэй хоорондоо харилсаандашье хэлэ хэрэглэлгэ ороно. Энэ хоёр ажаябуулганууд хургалгын бүхы шатануудтай хоорондоо нягта холбоотой. Юундэб гэхэдэ бага наһанай хурагшад аман зохёолой хэлэ шудалха, үзэхэ дуратай, тиигээдшье хуралсал гэшэ энэ наһанай хүүгэдэй гол шухала ажаябуулгань болоно.

Хэлэлгэ гэшэ онсо шэнжэнүүдэй ажаябуулга гэхэн бодол психологиин талаар эрдэмтэд амжалтатайгаар баримтална (Л. С. Выготский, А. Н. Леонтьев, Н. И. Жилкин, И. А. Зимняя, А. П. Клименко, З. И. Клычникова, П. А. Соколова болон бусад). Бага наһанай хурагшадай хэлэлгэ арадай аман зохёолой хэлэнэй туһаар хүгжөөхэ ёһо баримталха тухай хургаал голынь болоно. Ажаябуулгын үндэһэ нууринь бээлүүлдэг үйлэнүүдынь болоно. Үрэ дүн туйлахын ашаар бүхы ажаябуулга бээлүүлэгдэнэ. Энээнһээ уламжалан, хэлэлгын үйлэ бүхы ажаябуулгын уг удха, шалтагаантай сэхэ холбоотой. А. А. Леонтьевой тэмдэглэһэнэй ёһоор, "понятие деятельности, необходимо связано с понятием мотива. Деятельности без мотива не бывает" [Леонтьев, 1972, н.12]. Хэлэлгын үйлын бүридэлдэ (А. А. Леонтьевой хэлэһэнэй ёһоор), нэгэдэхеэр, хараалалга (ориентировка) ородог, энэ хараалалгын (ориентировкын) үндэһэн элдэб байжа болохо. Хэлэлгын үйлэ хараалалгын иимэрхүү талануудые онсолжо боломоор:

- 1) мэдээсэгдэһэн зүйл хараалалга;
- 2) мэдээсэгдэһэн зүйл тэмдэглэһэн хэлэлгэ хараалалга;
- 3) мэдээсэгдэһэн зүйлэй удха шанартайень хараалалга;
- 4) харилсаха зорилгонуудые бээлүүлгэдэ хэлэнэй адлирхуу гү, али адли бэшэ талануудые хэрэглэлгын хэмжээ хараалалга;
- 5) хэндэ зорюулагданаб, тэрэнэй шэнжэнүүдые, боломжонуудые хараадаа абалга [Фридман, Кулагина, 1991, н.193].

А. А. Леонтьевой тэмдэглэһэн "хэлэлгын эрхэ байдал" тус шэнжэлэлэй шухала ойлгосонуудай нэгэн болоно. Энэ ойлгосо психоллингвистикэ болон ород хэлэнэй методикодо тон үргэнөөр хэрэглэгдэдэг, тиихэдээ "совокупность условий, речевых и неречевых, необходимых и достаточных для того, чтобы осуществить речевое действие" [Леонтьев, 1974, н.155] гэжэ тайлбарилгадаг

байна. Энэ ойлгосо хоёр талануудтай гэжэ тэмдэглэхэ шухала: хэлэлгын удха болон тэрэ хаана, хэзээ, юундэ бээлүүлэгдэһэниинь гү, али хэлэлгын харилсаа бээлүүлгэ болоно. Тиихэдэ юрэнхы найруулгын талаар хэлэнһээ гадуур хабаадаха зүйлнүүдынь болоно. Эдэ хадаа хэлэлгын найруулга, харилсаанай эрхэ байдал, тусхай гү, али олон хүнэй хабаадалга, найруулга хэлэлгын үүргэ, юрэ харилсаан, мэдээсэл үгэлгэ, нүлөөлгэ гэхэ мэтэ болоно.

Хэлэлгэ хүгжөөлгын талаар хүдэлмэридэ хабаадагшада, харилсаанай талаһаа хандаса һурагшые хэлэлгын эрхэ байдалда элсүүлгэ, мүн эндэ зүб хараа шэглэл шэлэлгэ, харилсаанай зорилгонуудые зүбоор ололгодо мэдэсэ туһална. Тиин гүйсэд харилсахын түлөө үхибүүн юрэнхыдөө нилээд олон шадабаритай байха еһотой. Нэгэдэхээр, тэрэ харилсаанай эрхэ байдалда түргөөр ба зүб хараа абаха ..., хоёрдохёор, өөрынгөө хэлэлгэ зүбөөр түсэблэхэ, харилсаанайнгаа түхэл зүбөөр шэлэхэ..., гурбадахяар, хөөрэлдөөнэй удха дамжуулха зохид хэрэгсэлнуудые олохо ..., дүрбэдэхээр, һөөргэ харилсаа (харьюугаар) хангажа шадаха еһотой. Харилсаанай ямар нэгэн хубийн бээлүүлэгдээгүй һаа, хэлэжэ байһан хүн һайн дүн туйлахагүй. Харилсаан ашаг үрэгүй байха. В. И. Капинос гэгшын бодомжоор, [Капинос, 1991 болон бусад.] хэлэлгын ажаябуулгын бүридэлэй тодорхой шатануудта нүлөөлдэг шадабаринууд Т. А. Ладыженскаягай [Ладыженская, 1975. н. 57.] онсолһон шадабаринуудтай тааралдана.

Удхын хэмжээ, темэ тодорхойло шадабари хараалалгын шататай холбоотой: хэлэлгэ ба зохёолго гол бодолһоо үндэһэлхэ. Тиихэдэ зохёохы материал суглуулха, тэрэнээ эмхидхэхэ, һубарилыень тодорхойло хэлэлгын ажаябуулгын хоёрдохи хуби болохо түсэблэлгэтэй зохилдоно.

Гурбадахи хуби — программа бээлүүлгэ — элдэб янзын найруулгануудые зохёохо, тиин найруулга (юрэ хөөрөөн, зураглал, бодомжолол), мүн өөрынгөө бодолнуудые тодоор, зүбөөр дамжуулха.

Аман зохёол шэнжэлгэтэй холбоотой шадабаринуудые харилсаанай үедэ бүрилдүүлгэ ажаябуулгын хэмжээндэ бээлүүлбэл урагшатай.

Библиографический список

1. *Ананьев Б. Г.* Психологические основы культуры устной и письменной речи и ее воспитание в школе // Учёные записки ЛГПИ им. А.И.Герцена. Т.43. Л., 1949. С. 5-11.
2. *Капинос В. И., Сергеева Н. Н., Соловейчик М. С.* Развитие речи: теория и практика обучения: 6-7 классы. М.: Прсвещение, 1991. 342 с.
3. *Кудина Г. Н., Новлянская З. Н.* Литература как предмет эстетического цикла. Методическое пособие. М.: Гарант, 1994. 212 с.
4. *Ладыженская Т. А.* Система работы по развитию связной устной речи учащихся. М.: Педагогика, 1975. 255 с.
5. *Леонтьев А. А.* Проблемы развития психики. М.: Изд.- во МГУ, 1972. 575 с.
6. *Леонтьев А. А.* Психологические проблемы массовой коммуникации. М.: Наука, 1974. 307 с.
7. *Люблинская А. А.* Детская психология. М.: Просвещение, 1971. 415 с.
8. *Содномов С. Ц.* Развитие устной речи младших школьников: теория и практика. Улан-Удэ: БГУ, 2005. 160 с.
9. *Фридман Л. М., Кулагина И. Ю.* Мотивация учения. // Психологический справочник учителя. М.: Просвещение, 1991. С. 192 – 194.

References

1. Ananyev B.G. (1949). Psychological bases of oral and written speech culture and its fostering at school // Scientific notes LSPI named after Herzen. Vol.43. L: 1949. P. 5-11. (In Russian)
2. Kapinos V. I., Sergeyeva N. N., Soloveychik M.S. (1991). Speech development: theory and practice of education: 6-7 grades. M: Prosveshcheniye, 1991. 342 p. (In Russian)
3. Kudina G. N., Novlyaznskaya Z. N. (1994). Literature as a subject of an aesthetic cycle. M: Garant, 1994. 212 p. (In Russian)
4. Ladyzhenskaya T. A. (1975). The work system of school children's oral communication development. M: Pedagogika, 1975. 255 p. (In Russian)
5. Leontyev A. A. (1972). Problems of human mentality. M: MSU, 1972. 575 p. (In Russian)
6. Leontyev A. A. (1974). Psychological problems of mass communication. M: Nauka, 1974. 307 p. (In Russian)
7. Lyublinskaya A. A. (1971). Child psychology. M: Prosveshcheniye, 1971. 415 p. (In Russian)
8. Sodnomov S. Ts. (2005). Primary school children's oral speech development: theory and practice. Ulan-Ude, 2005. 160 p. (In Russian)
9. Fridman L. M., Kulagina I. Yu. (1991). Learning motivation // Teacher's psychological handbook. M: Prosveshcheniye, 1991. P. 192-194. (In Russian)

